

Atomistyczna teoria świata Demokryta z Abdery

Autor tekstu: **Daniel Krzewiński**

Demokryt z Abdery urodził się w latach 480-470 p.n.e. Bogaty spadek, jaki otrzymał po ojcu, umożliwił mu odbycie długiej podróży po różnych krajach. Demokryt sam o sobie pisał, iż ze wszystkich żyjących ludzi zwiedził największą część ziemi. W szczególności wymieniane są Babilon, Persja i Egipt, jak również Ateny, gdzie spędził wiele lat ze swego życia. To właśnie podróże umożliwiły Demokrytowi, poznanie całego bogactwa wiedzy owych czasów.

W odróżnieniu od eleatów, którzy zaprzeczali istnieniu wielości rzeczy oraz ruchu na tej podstawie, że jedno i drugie jest niemożliwe bez próżni, a próżnia nie istnieje, Demokryt uznawał oprócz bytu istnienie niebytu, którym według jego nauki, jest próżnia. Byt nie jest jeden, jak uczył Parmenides, lecz jest mnogi. Składa się on z niezliczonej ilości niewidocznych i niezmiernie małych cząstek poruszających się w próżni. Wbrew twierdzeniu eleatów, wielość rzeczy istnieje właśnie dlatego, że istnieje niebyt, czyli próżnia, rozdzielająca byt, czyli pełnię. Materialistyczny kierunek w filozofii przyrody Demokryta tłumaczył wszystkie zjawiska ruchem drobnych cząstek materii, ruchem materii. Uznanie ruchu za nieodłączną cechę materii oznaczało, że atomy znajdują się w wiecznym ruchu, który nigdy nie wygasa i który dzięki różnym kombinacjom tworzy różnorodność znanych nam z makroskopowego doświadczenia zjawisk. **[1]**

Według nauki Demokryta wszystko w świecie składa się z przestrzeni i wypełniającej ją materii, czyli z atomów i próżni. Są one wieczne niepodzielne i niezmienne. Atomy nie ulegają żadnemu oddziaływaniu: nie nagrzewają się ani nie stygną, nie stają się ani suche ani wilgotne, ani czarne, ani białe i w ogóle nie przybierają żadnej innej własności. Są proste i jakościowo niezmienne. Między atomami istnieją jednak zasadnicze różnice. Takie różnice są trzy: kształt, szyk i położenie. Byt zatem różni się tylko formą, stycznością i położeniem, przy czym forma to tyle, co kształt, styczność tyle, co szyk, a kierunek tyle, co położenie. 'A' różni się od 'N' kształtem, 'AN' od 'NA' szykiem, 'Z' od 'N' położeniem. **[2]** Poza wymienionymi różnicami należy zaznaczyć jeszcze dwie, a mianowicie różnice wielkości i ciężaru. Ponieważ atomy są ciałami, a nie punktami matematycznymi, powinny mieć one pewną wielkość. Demokryt nie uznaje ciężaru za istotną własność atomów. Ciężar jest dla niego zrozumiały sam przez się, gdyż wszystko co cielesne ma ciężar. Tak samo wielkość nie stanowi zasadniczej jakości, jest ona cechą przypadkową, która została przydana atomowi mającemu już kształt. Atomy są nieskończone nie tylko co do ilości, ale i co do formy. Zasadnicze zadanie nauki Demokryta polegało na tym, aby uznając ruch za właściwy materii odwiecznie, sprowadzić do niego wszystkie zjawiska przyrody.

Zasada ruchu materii stanowi podstawę całego systemu atomistycznego. Atomy znajdują się w wiecznym ruchu. Ruch atomów należy pojmować jako nie mający początku, jako istniejący odwiecznie. Właściwy atomom ruch jest ruchem pierwotnym, który atomiści odróżniali od pochodnych rodzajów ruchu. Demokryt nie wypowiada się wprost na korzyść jednego określonego kierunku pierwotnego ruchu, zakładając, że skoro atomy poruszają się w różnych kierunkach, to istniały pierwotnie wszystkie możliwe kierunki ruchu. Wskutek ruchu atomów w próżni, która jest warunkiem ruchu, łączą się masy atomowe, powstają rzeczy. Wszystkie jakości rzeczy sprowadzają się do ilości, wielkości, kształtu i położenia atomów, z których się te rzeczy składają, a zmiany w rzeczach sprowadzają się do zmiany wzajemnych połączeń tych atomów. Pośród różnorodnych dających się zaobserwować jakości Demokryt odróżniał dwa ich rodzaje: jedne jakości, takie jak stałość i gęstość rzeczy, tłumaczył bezpośrednio składem atomów, inne natomiast jakości są, według niego, nie własnościami rzeczy, lecz wywołanymi w nas przez rzeczy wrażeniami zmysłowymi; takimi jakościami są barwy, ciepło, zimno itp. Należy tu jednak zaznaczyć, iż tak zwane jakości wtórne nie mają u Demokryta charakteru czysto subiektywnego. Demokryt uważał także, że dusze składają się z atomów, szczególnie drobnych i gładkich, które znajdują się w ruchu szczególnym, po śmierci zaś dusza ta się rozpada. **[3]**

Wedle nauki Demokryta wszechświat jest nieskończony, jak i nieskończona jest liczba światów we wszechświecie. Światy powstają, wedle Demokryta, wskutek "wielkiego wichru", który zespała razem atomy. Wszystkie ciała niebieskie zapalają się i płoną wskutek szybkości

swego ruchu. Podobnie jak ma miejsce powstanie świata, tak też i ma miejsce jego wzrost, zagłada i rozpad na skutek jakiejś określonej konieczności, jakiego zaś rodzaju jest ta konieczność, tego Demokryt nie mówi. Według Demokryta niezliczone światy istnieją nie tylko sukcesywnie, następując po sobie, jedno po drugim, ale i równocześnie, pozostając przy tym na różnych stopniach swego rozwoju. Istnieje nieskończona ilość światów, które różnią się swą wielkością, a odległości między światami są nierówne. Nasz świat, który znamy z doświadczenia jest w rozkwicie. Świat podlega nieustannym zmianom. Nie ma w nim nic stałego, wszystko, co powstaje, musi ulec w swoim czasie zniszczeniu.

W zagadnieniu życia Demokryt przeprowadza zasadniczą myśl, że życie nie jest dziełem bogów, lecz wynikiem mechanicznie działającej przyrody. Życie nie pochodzi spoza wszechświata, lecz powstaje wskutek procesów mechanicznych. Zdaniem Demokryta pierwsi ludzie powstałi z wody i mułu, a wielu mu współczesnych oburza się na słowa jego, że ludzie wyrosli z ziemi na podobieństwo robaków, bez udziału jakiegokolwiek twórcy i bez żadnej przyczyny. Stopniowo, kiedy przyroda wypróbowała wiele form i organizacji zwierzęcych, ukazał się wreszcie ten gatunek zwierząt, które noszą nazwę ludzi. [4] Uznanie powszechnej konieczności przyczynowej stanowi naczelną zasadę systemu atomistów. Żadna rzecz nie powstaje bez przyczyny, lecz wszystko na jakiejś podstawie i z konieczności. Demokryt nie zostawił miejsca dla bogów we wszechświecie, zostali oni przez niego wygnani, a wraz z nimi również duchy, cuda i opatrzność.

Bibliografia:

1. Arystoteles, *Metafizyka*, Warszawa 1983,
2. Collinson D., *Pięćdziesięciu wielkich filozofów*, Poznań 1997,
3. Tatariewicz W., *Historia filozofii*, T. 1, Warszawa 2002,
4. Krajewski W., *Główne zagadnienia i kierunki filozofii*, T. 2, *Ontologia*, Warszawa 1963,
5. Krokiewicz A., *Etyka Demokryta i hedonizm Arystypa*, Warszawa 1960.

Przypisy:

[1] W. Krajewski, *Główne zagadnienia i kierunki filozofii*, T. 2, *Ontologia*, Warszawa 1963, s. 23.

[2] Ten temat bardziej szczegółowo porusza Arystoteles w różnych wątkach swojego dzieła o metafizyce – Arystoteles, *Metafizyka*, Warszawa 1983.

[3] W. Krajewski, *Główne zagadnienia...*, s. 6.

[4] Myśl tę rozwija współczesny badacz ludzkich zachowań zwierzęcych Dr D. Morris – D. Morris, *Naga małpa*, Warszawa 2005.

Daniel Krzewiński

Ur. 1982 w Brzegu. Magister historii Uniwersytetu Opolskiego. Pasjonat i badacz historii filozofii. Główny krąg jego zainteresowań skupia się wokół filozofii XIX i XX wieku, a także kwestii ontologicznych.

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 24-11-2008)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6218) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6218>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl